

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
bureau-onderzoek en grondboringen aan
de Kruisweg te Den Andel, gemeente
Winsum (Gr.)**

H. Buitenhuis

ARC-Rapporten 2005-34

Groningen
25 april 2005
ISSN 1574-6887

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Naar aanleiding van het voornemen om een woning te bouwen aan de Kruisweg te Den Andel, gemeente Winsum (Gr.), heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht gekregen van het adviesbureau Helbig advies tot het uitvoeren van een inventariserend archeologisch onderzoek voor het planterrein. In samenwerking met het bureau Syncera-De Straat zijn op 1 april 2005 grondboringen verricht op het perceel. De archeologische begeleiding van de boringen, uitgevoerd door een medewerker van het bureau Syncera-De Straat, werd gedaan door dr. H. Buitenhuis.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het geplande bouwterrein is gelegen aan de oostzijde van de Kruisweg te Den Andel (afb. 1 en 2). Het was ten tijde van het onderzoek in gebruik als schapenweide.

1.3 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2005/097
Provincie	Groningen
Gemeente	Winsum
Plaats	Den Andel
Toponiem	Kruisweg
Kaartblad	03W
Coördinaten	230.001/601.187
Type object	grasland

vervolg administratieve gegevens

Type bodem	siltige klei
Geomorfologie	getijdvlakte

1.4 Doel van het onderzoek

Het onderzoek heeft als doel om een antwoord te verkrijgen op de volgende vragen:

- 1 *Wat is de bodemopbouw in het plangebied?*
- 2 *Zijn er archeologische vindplaatsen of indicatoren aanwezig en kunnen deze nader worden geduid?*

Met het onderzoek moet dus worden vastgesteld of de bodem van het plangebied intact is en of er archeologische resten aanwezig zijn. Zo ja, dan kunnen deze resten worden gewaardeerd en kan de begrenzing worden vastgesteld.

1.5 Werkwijze

Om de doelstelling te kunnen verwezenlijken werden op het onderzoeksterrein in totaal zes boringen gezet ten behoeve van de archeologie (zie afb. 2 en 3) en voor milieukundig onderzoek. Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. Eén boring is tot een diepte van 270 cm beneden maaiveld gezet (ten behoeve van een peilbuis), één boring tot een diepte 200 cm, één tot een diepte van 100 cm en drie tot dieptes van 50 tot 70 cm beneden maaiveld (bijlage 1).

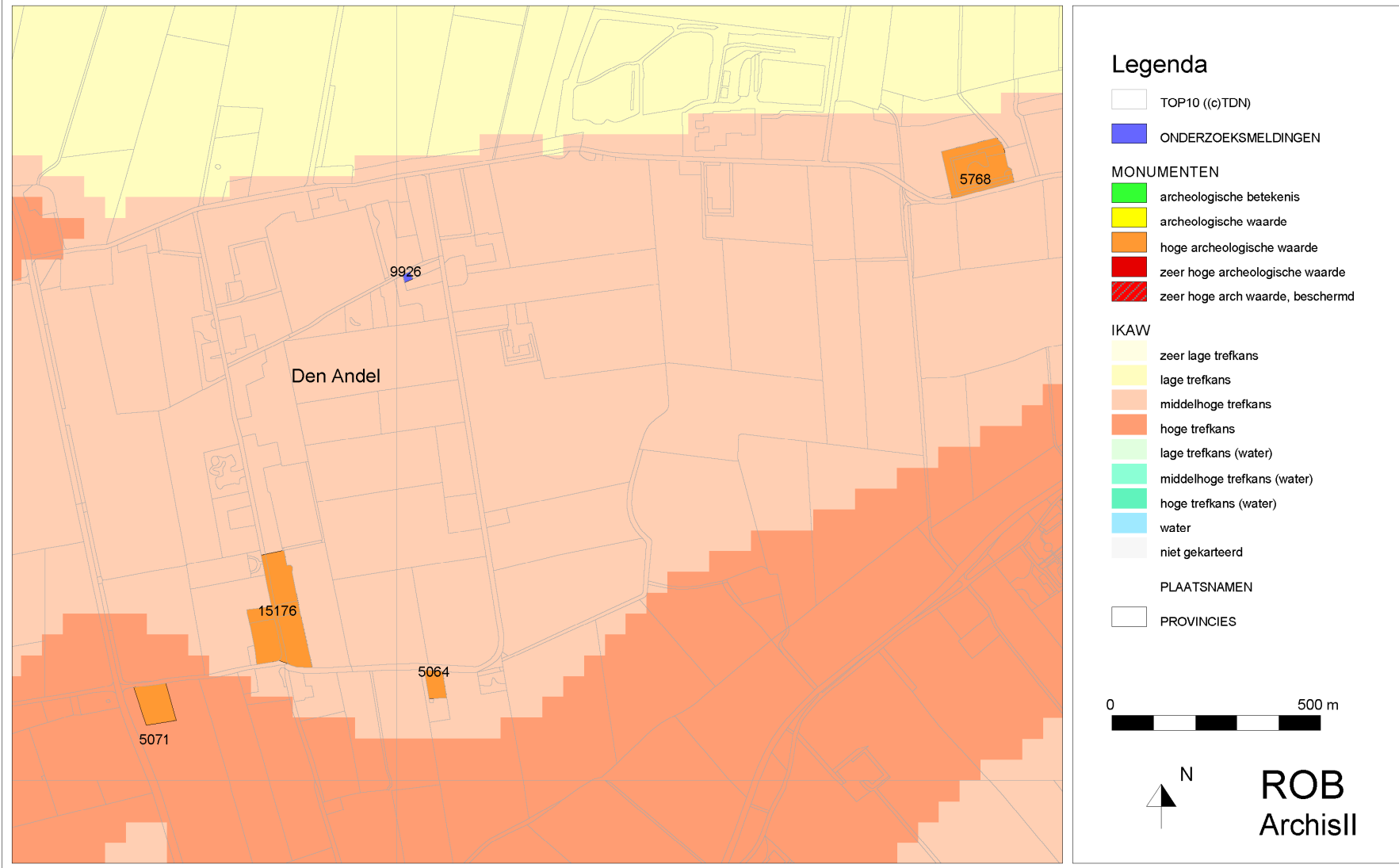
De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en werd er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 8 cm. Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het terrein en het inspecteren van ontsluitingen. De vondstzichtbaarheid was slecht, omdat het dicht met gras was begroeid.

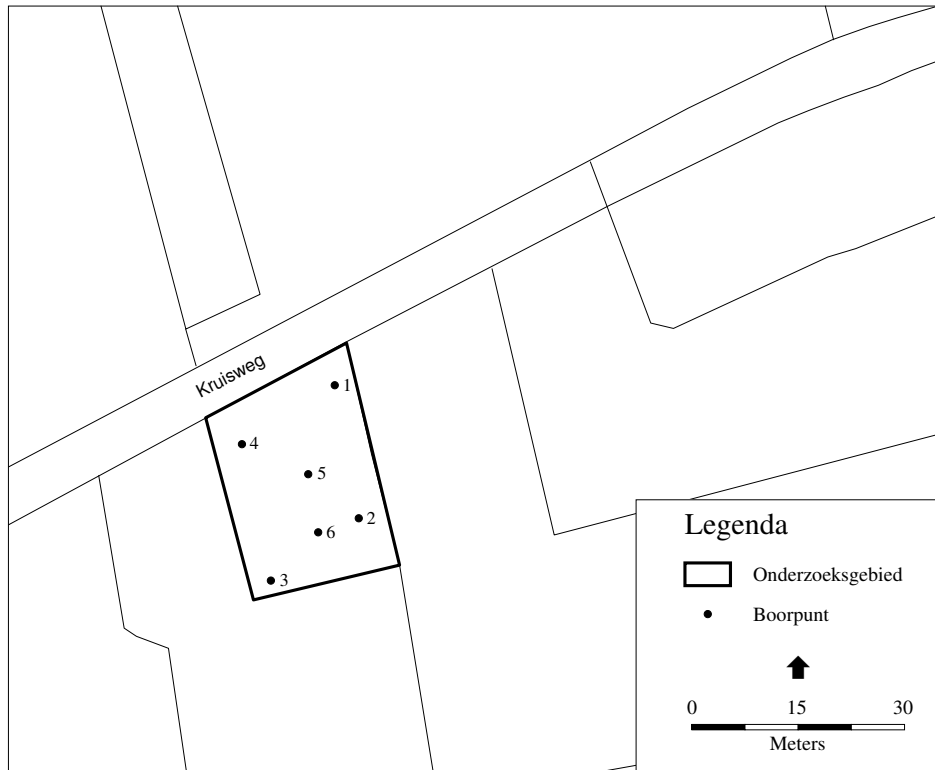
2 Resultaten

2.1 Bureau-onderzoek en geo-archeologische context

De archeologische verwachting van het onderzoeksterrein is volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2e generatie) middelhoog (zie afb. 2). Volgens de Bodemkaart Alterra bestaat het gebied uit afzettingen van jonge zeeklei en bevindt het pleistocene zand zich op een diepte van 800 cm of meer onder NAP. In de naaste omgeving van het terrein zijn geen archeologische monumenten gelegen of waarnemingen gedaan. De Kruisweg staat op kaarten van de Gemeente Atlas van Kuyper (Kuyper 1867), waar deze wordt aangeduidt met 'Oude Dyk'. Ook op het Minutenplan van 1832 is deze weg al bekend. De huidige Oude Dijk,

Afbeelding 2 Ligging van het onderzoeksterrein (onderzoeksmelding 9926) op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) met de ligging van AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/Archis II, 31 maart.

Afbeelding 3 Boorpunten op het planterrein. Kaart: B. Schomaker.

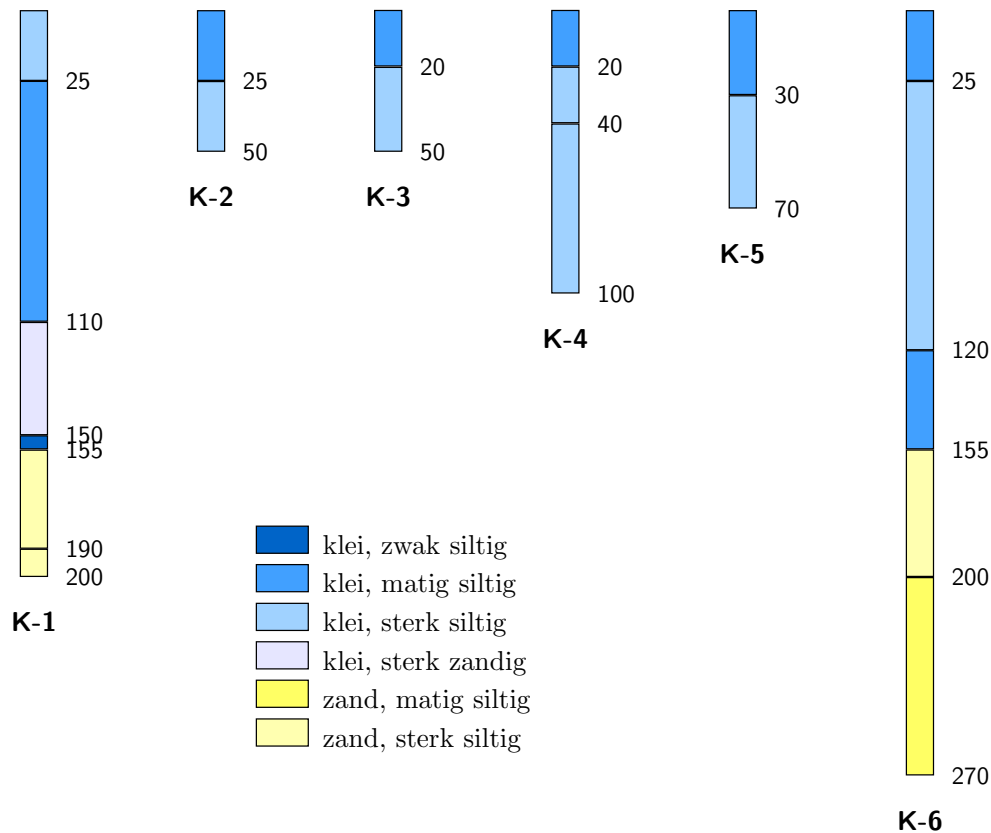
iets meer noordelijk gelegen, ligt ook op een oude dijklichaam en vormt de as van de bebouwing.

Zuidelijk van het plangebied bevinden zich op iets grotere afstanden een aantal terrein van hoge archeologische waarde. Dit zijn resten van huiswierdes (AMK-nrs. 5071 en 5064), een terrein met 13e eeuwse kerk, en de wierde met resten van een kloostervoorwerk van het klooster 'Groot Hoysum' (AMK-nr. 5768). De zuidelijk gelegen terreinen liggen op een kwelderwal.

2.2 Bodemopbouw

In alle boringen is een vrijwel identieke bodem aangetroffen. Van onder naar boven bestaat deze uit (zie ook bijlage 1 en afb. 4):

- 1 Tot een diepte van ca. 200 cm beneden maaiveld bevindt zich sterk siltig zand. Het is matig fijn zand, lichtgrijsblauw van kleur, waarin enige schelpresten zijn gevonden. Er heeft zich geen bodem gevormd aan het einde van deze afzetting.
- 2 Tot aan het oppervlak bevindt zich een laag van matig tot sterk siltige klei. De bovenste 25 cm wordt gevormd door de bouwvoor.

Afbeelding 4 Lithologie van de verschillende boorpunten.

2.3 Vondsten

Tijdens het archeologische onderzoek is alleen in de boorkern van boring 5, op de overgang van de bouwvoor naar het onderliggende sediment een fragment baksteen aangetroffen (zie bijlage 1). Dit betreft recente baksteen. Aan het oppervlak zijn geen vondsten gedaan.

3 Conclusies

Het doel van het onderzoek was het vaststellen van de bodemopbouw van het onderzoeksterrein en dit te onderzoeken op de aanwezigheid van archeologische waarden. Met behulp van de resultaten van het onderzoek kunnen de onderzoeksvragen als volgt worden beantwoord:

1 Wat is de bodemopbouw in het plangebied?

De bodem op het plangebied bestaat uit vrijwel onverstoorde mariene afzettingen. Tot een diepte van 200 cm beneden maaiveld bevinden zich zandige afzettingen met daarboven kleiige afzettingen. De diepere lagen – sterk siltige klei met veel dunne zandlaagjes – zijn in een hoger-energetisch milieu afgezet, waarbij gedacht moet worden aan wadafzettingen. De hoger gelegen

lagen zijn in een lager-energetisch milieu afgezet, vermoedelijk kwelderafzettingen. Het beeld dat hierbij ontstaat is van een wadachtige situatie, waar steeds meer zandige sedimenten zijn afgezet totdat er een lage kwelder is gevormd. Deze kwelder is laag geweest, gezien het substantieële pakket klei dat zich hier nog heeft afgezet. Dit betekent dat deze kwelder vaak zal zijn overspoeld en lijkt daarom geen geschikte bewoningsplaats te zijn geweest, tot de bedijkingen die in de 13e eeuw n. Chr. plaatsvonden. Het is mogelijk dat de huidige Kruisweg, waaraan het terrein is gelegen, de eerste bedijking van het gebied is geweest. In de boringen zijn echter geen aanwijzingen voor een dijklichaam aangetroffen.

2 *Zijn er op het onderzochte terrein archeologische waarden en wat is de begrenzing daarvan?*

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Ook geeft de bodemopbouw aan dat de aanwezigheid van een archeologische laag zeer onwaarschijnlijk is. Gezien de ligging direct achter de vroegste dijken lijkt het niet waarschijnlijk dat zich hier middeleeuwse woonplaatsen hebben bevonden. Deze lijken pas te worden gevestigd als de nieuwe dijk, de huidige Oude Dijk, wordt aangelegd.

4 Aanbeveling

Aangezien het onderzoek aangeeft dat zich hier een onverstoorde bodemopbouw bevindt, bestaande uit wad- en kwelderafzettingen en er geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen, is er geen bezwaar voor de voorgenomen bouwactiviteiten. Het booronderzoek kan geen uitsluitsel bieden omtrent de aanwezigheid van archeologische resten. Het is een wettelijke verplichting om, wanneer tijdens de werkzaamheden alsnog archeologie wordt aangetroffen, dit onverwijld te melden aan het bevoegd gezag.¹ Hierbij moet eventueel worden gedacht aan resten van een dijklichaam.

Literatuur

Kuyper, J., 1867. *Gemeente-atlas van Nederland. Naar officiële bronnen bewerkt. Negende deel, Groningen*. Leeuwarden.

¹Dr. H.A. Groenendijk, Dienst R & M, postbus 630, 9700 AP te Groningen, tel: 050-3164911.

Bijlage 1 Boorstaten

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden:

Ks1	klei, zwak siltig	Kz3	klei, sterk zandig	h1	zwak humeus
Ks2	klei, matig siltig	Zs2	zand, matig siltig		
Ks3	klei, sterk siltig	Zs3	zand, sterk siltig		

boring 1 X=230.029,50 Y=601.217,80					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	Ks2	h1	diffuus	bruin	bouwvoor
40	Ks3		diffuus	grijsbruin	
100	Ks3			grijs	
boring 2 X=230.031,80 Y=601.210,30					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	Ks2	h1	diffuus	bruin	bouwvoor
70	Ks3			lichtgrijs	
boring 3 X=230.021,20 Y=601.197,70					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	Ks2	h1	diffuus	bruin	bouwvoor
50	Ks3			grijs	
boring 4 X=230.018,50 Y=601.211,60					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	Ks2	h1	diffuus	bruin	bouwvoor
50	Ks3			bruingrijs	
boring 5 X=230.025,10 Y=601.210,50					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	Ks2	h1	diffuus	bruin	bouwvoor
120	Ks3		geleidelijk	grijsbruin	
155	Ks2		geleidelijk	lichtgrijs	zandlaagjes
200	Zs3		geleidelijk	lichtbruingrijs	schelpresten (o.a. <i>Macoma</i>), zwak ijzerrijk
270	Zs2			lichtgrijs	schelpresten
boring 6 X=230.027,40 Y=601.204,20					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	Ks3	h1	diffuus	lichtgrijsbruin	bouwvoor
110	Ks2		diffuus	grijsbruin	
150	Kz3		diffuus	grijs	zandlaagjes
155	Ks1		scherp	grijs	
190	Zs3		diffuus	grijs	zeer fijn zand, weinig plantenresten
200	Zs3			bruingrijs	zwak ijzerrijk